

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ltn
2269

1999

Орбита Грбгнр

Г. Меллер, упр. Зрлк. Упр. С. Упр. С. Упр. С.

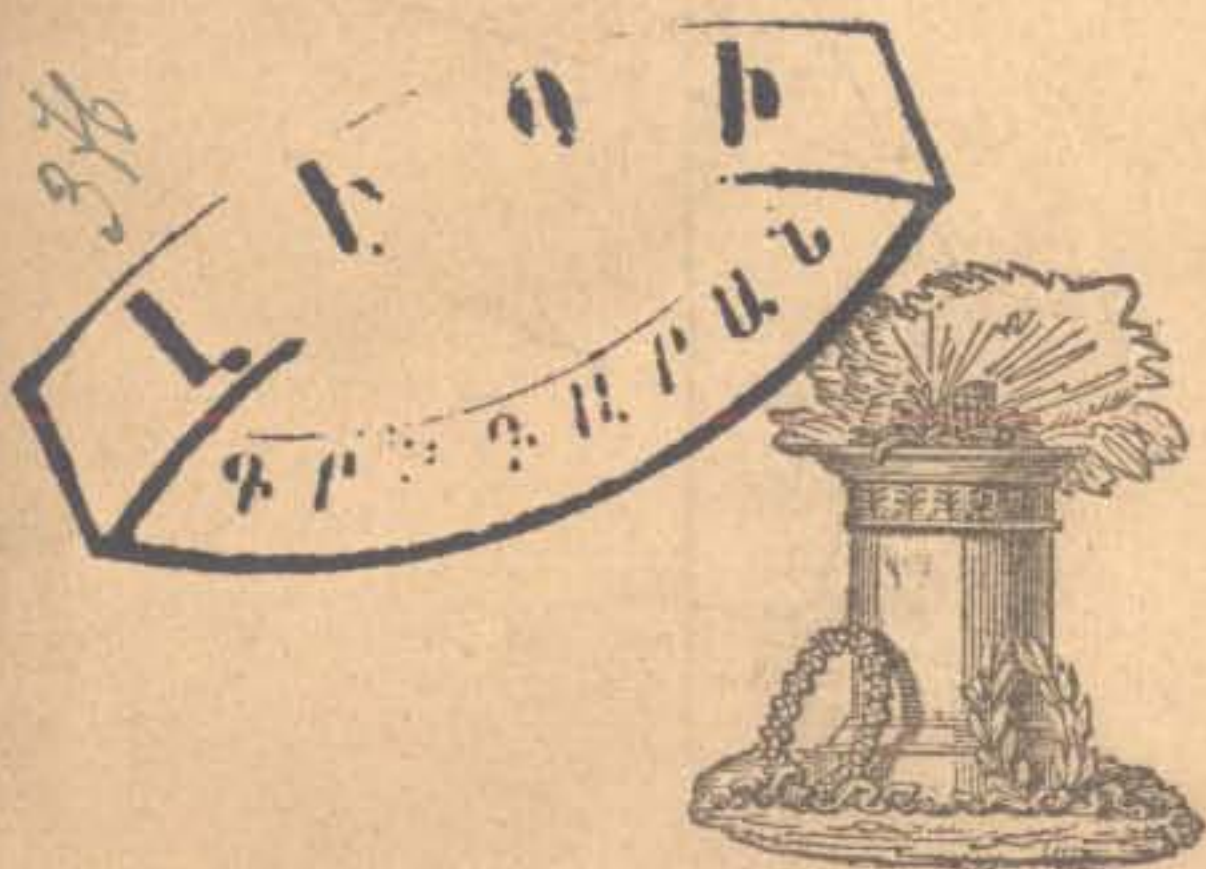
1851

Օրհար

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԼՅՈՒՆ
ՎՐԱ

Տ. ՅԱԿՈԲ ՍՐԲԱՋԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԿԻՆ
ՀՐԱԾԱՆՈՎԸ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Յ. ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
= 1851 =

明治十一年 (11)

12.10.

4 2 269-60

38 2272

ԼՈՒՆՑԱՆԻՆԻ ԹԵՄԵՆ
ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԼԵԶՈՒՆ ԿԱՅԻՆԻ Թ.Ն.Ե.Ս.

ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԼԵԶՈՒ ԸՆԵԼՈՒ ԿՐԱ

1. Հասարակաց լեզուի մը հարկաւորութիւնը . - 2. Գրաբարին արդի վիճակը և հասարակաց լեզու ըլլալու անտեղութիւնները . - 3. Աշխարհագրարին վիճակը և հասարակաց լեզու ըլլալու յարմարութիւնները . - 4. Աշխարհագրաբար հասարակաց լեզու ընտրելով քչիկ քչիկ գրաբարին մօտ ցընելու նպատակը :

1. **ՄԱՅԻՆ** յառաջադիմութեան ոսկեղարը կարծրված ժամանակ մը՝ ուր ազգին մէջ ուսումնասիրութիւնն արծարծելու և ուսումը տարածելու համար շատ միջոցներ գործի կը դրվին . այսպէս շատերուն երջանիկ համբաւած ժամանակ մը , ուր գրելու քիչ շատ եռանդ կը տեսնուի ազգին մէջ . հարկաւոր էր որ մինչև հիմա մեր երկու , հին ու նոր , լեզուներուն մէկը հասարակաց լեզու որոշված ըլլար . լեզու մը՝ ամենուն հասկընալի , դիւրին ու պարզ ոճով , որ և գրելու ալ դրժար չ'ըլլայ . լեզու մը , որ այս յատկութիւններէն զատ կարգ ու կանոն ունենայ :

Ազգային ուսումնական յառաջադիմութիւնը մրտաքերուն հաղորդակցութեամբը կ'ըլլայ : Այսով ամեն մարդ իր մտածութիւնները ուրիշներու հաղորդելով՝ անոնցմէ լոյս կ'առնու իր դատողութեանը վրա , որ իրեն որչափ ճշմարիտ երեւի , այնչափ ալ ենթակայ է սխալելու . և իր մտածածին վրա ուրիշներու խորհրդածութիւններն ու քննութիւնները լսելով , կամ իբրեւ ճշմարիտ ու բարի կ'ընդունի , և նոյն մը

տաճուճը ուրիշներու ալ ընդունելի ըլլալով կը գործադրի, կամ իբրեւ սխալ ու ծուռ կը մերժվի և անգործադրելի կը մնայ: Այժմ այս չ'ըլլար, ամեն մարդ իր խելքին հաւնած՝ ծուռն ալ իբրեւ ուղիղ կ'ընդունէր, և իր բարի մտածուճը ուրիշի չը կրնալով հաղորդել, և դրսէն օգնութիւն չը գտնելով, երբեմն շահաւոր մտածութիւն մը անօգուտ կը մնար. կամ թէ իր ծուռ ըմբռնուճը իբրեւ ուղիղ ընդունելով գործադրելու կը ջանար, և երբեմն ալ սխալ ու մնաստակար մտածութիւն մը կրնար գլուխ ելնել և չարիք պատճառել: Միայն մտքերուն իրարու հաղորդվելը այս չարիքներուն առաջը կրնայ առնուլ: Ասով մտքերը կ'ընդարձակվին ու կը լուսաւորվին, և ուսումնական յառաջադիմութիւնն ալ ամեն դաս մարդու մէջ կը տարածվի: Արդ՝ լեզուն մարդու մտքին թարգմանն է, առանց լեզուի մտքերուն իրարու հաղորդվելը անկարելի է, ուրեմն՝ լեզուն առաջին միջոցն է ուսումնական յառաջադիմութեան:

Այժմ ամեն մարդ մէկտեղ հաւքված ըլլար, և մարդոյս ձայնն ալ խիստ հեռաւոր տեղեր արձագանգ ընելու զօրէր, ամեն գործ ձայնով այսինքն խօսելով միայն կը տեսնուէր: Իսկ որովհետեւ ամեննիս մէկտեղ ժողովրդի անկարելի է, և ձայներնիս ալ ամեն տեղ չը կրնար ազդել, ուստի մտքերուն հաղորդակցութեանը համար գրաւոր լեզուն ընտրած են մարդիկ: Այս լեզուն՝ ամենահարկաւոր մտքերուն տարածմանը և հետեւաբար ազգային յառաջադիմութեան, որպէս զի ամեն միտք ամենուն առհասարակ հաղորդելու կարող ըլլայ, սա գլխաւոր յատկութիւններն ունիլ հարկ է, այն է դիւրութիւն հասկրնալու և դիւրութիւն գրելու: Իսկ ընտիր, ճոխ, կոկված ու զարդարուն ըլլալն ալ երկրորդական յատկութիւններն են, որոնց

հարկաւ որու թիւնն ալ չ'ենք կրնար ժխտել : Ահա այս գիւրիմաց պարզ ոճով լեզուն է , որ կ'առաջարկենք մենք ալ մեր ազգին համար , ընտրել մեր երկու լեզուներուն մէջ , և ընել զ'այն հասարակաց լեզու այսինքն հասարակութեան հասկընալու՝ ու գրելու լեզուն :

2. Աենք հիմա երկու լեզու ունինք , գրաբար ու աշխարհաբար : Գրաբարը՝ այսինքն մեր հին լեզուն , ժամանակէ մը հետէ հասարակութեան մէջ մոռցված ըլլալով՝ խօսելու համար բոլորովին չը գործածված , միայն գրութեան մէջ խիստ փոքրագոյն մասին լեզուն , այնպիսի վիճակի մը մէջ կը գտնվի , որ նորէն կենդանութիւն առնուլ և ազգին մէջ տարածվիլը խիստ շատ ժամանակի կարօտ է : Ասոր պատճառը՝ ինչպէս ըսածներնէս կ'երեւի , գրութէ մեռած ու մոռցված և ընդհանուրին անձանօթ լեզու մ'ըլլայն է . մանաւանդ որ՝ այնպիսի հայաբնակ տեղեր ունինք , Արիւիկիա ու Ասպաղովկիա նահանգներուն մէջ , Քիւթահեա , Անդրիանուպօլիս , Պրուսա և ուրիշ շատ քաղաքներ՝ ուր և ոչ իսկ աշխարհաբար խօսիլ գիտեն , թող գրաբարը . մինչեւ այս աստիճան մոռցված լեզու մը՝ յայտնի է թէ որչափ դժար և շատ ժամանակի կարօտ բան է տարածելը , որ դժարուսում ըլլալով , շատ անգամ , եթէ ոչ միշտ , գրաբար սովբելու դիմօղները տարիներով աշխատութենէ վերջը . երբ ժամանակին լրանալուն՝ սովրածնուն հաշիւը տեսնելու կ'եննեն , ծախքն ու վաստակը իրարու հաւասար գալով , բացը կը մնայ ժամանակին կորուստը , և երբեմն ալ անձունի ու զեղծ գրաբար մը : Այլ ահաւասիկ ինչպէս :

Հատերն ու զելով գրաբարի վարժութիւնն ընել , կ'սկսին քերականութենէ մը , որ քիչ կամ շատ մեծահատոր գիրք մըն է , որ և հողիւ կը պարունակէ լեզուին կանոններուն գուցէ կէսը միայն . կը կարդան այս

բերականութիւնը, դաս կ'առնուն, առաջին անգամին չը կրնալով բմբռնել՝ երկրորդ անգամ մըն ալ կը դարձընեն, ու քանի մը անգամ դարձընելէն ու սերտելէն ետքը, հազիւ կրնան բերան սովրիլ անուն մը, բայ, բայանուն, տէր բայի ու խնդիր, նախադաս ու յետադաս, և այլն: Ասկէ ետքը կուգայ գրելու վարժութիւնը, աւոր համար ալ վարպետներն ըսած են՝ թէ շատ կարգալու և շատ գրելու է: Արուստ աշկերտն ալ այս երկու միջոցներուն հետեւելով, կամ լաւ եւս ըսել, այս միջոցներուն մէջ մոլորելով, տղայական թեթեւմը սուրժեամբ և դասատուին տգիտութեամբը, առանց ընտրութեան կը ժողվէ առջեւը խրթին և այլանդակ բառերով լցված գիրք մը. — շարագրութիւն ալ այս է կ'ըսէ, և զ'այն հասկընալը մեծ արհեստ, և ժողվելով այնպիսի գրքերէ ու բառարանէ ականջի գէշ գալու տձեւ բառեր, աննշան ու բազմալանկ ածականներ և անգործածելի անյարմար ձայնարկութիւններ, զ'անոնք իրարու ետեւ կը շարէ. և այս բառերուն իրարու վրա անկարգ և անկանոն խռնելովը ձեւացած հրէշը կը կոչէ շարագրութիւն մը և մինչեւ անգամ գիրք կամ բանաստեղծութիւն. — Ահա այս է գրաբար սովրելու աշխատողներուն շատին ըրածը: — Այս լեզուն սովրելու համար՝ ուրիշ կամ լաւագոյն ճամբայ մը կայ մեր դպրոցներուն մէջ: — Արնենք թէ ըլլայ. — Տայց ասով ալ դարձեալ՝ որչափ դժարութիւն: Արովհետեւ այսպիսով ալ տասը տղու մէջ երկու տղայ հազիւ կրնաս գտնել, որ գրաբարի մէջ վարժ գրիչ ունենան, ինչպէս փորձը մեզի քաջ կը ցուցընէ. երբ ամենէն աւելի կարգաւորված և երեւելի դպրոցէ ելած աշկերտներուն վրա համեմատենք: Իրաւ՝ գրաբար լեզուն ուրիշ լեզուներու մայր ու պըսակն է՝ իր աղնուութեամբն ու ճոխութեամբը. և

ինչպէս լատին լեզուն, հելլենացին ու պարսիկը, ան-
թիւ գեղեցկութիւններ կը պարունակէ, որպէս կ'ը-
սեն քաջ լեզուագէտներ, բայց ինչպէս կարելի ըլլայ
քիչ ատենի մէջ տարածել այնպիսի լեզու մը, զոր
ազգին մէջ խիստ քիչ մարդ կը գտնվի հասկըցող, և
բազմապատիկ պակաս գրող: Այս գրեթէ փորձված
ու վկայված անկարելութիւնը վերցընելու համար
սա կերպ զրուցողներ գտնվեցան:

« Ազգային վճռով արգելք մը դրվի, ըսվեցաւ, որ
գպրոցները աշխարհաբար ոչ կարդան, ոչ գրեն.
Ժողովրդին աշխարհաբար գրքերը և բոլորն ալ գրաբար
տարվին: Ասով ամեն մարդ պարտաւորվելով գրաբար
սովրելու, գրաբար լեզուն ալ դիւրաւ կրնայ տարած-
վիլ» . իսկ մենք կ'ըսենք, որ այս խիստ ճամբան ոչ
թէ միայն գրաբար լեզուն տարածելու ջ'օգնէր, այլ
ազգային յառաջադիմութիւնն ալ կ'արգելէ: Արովհե-
տեւ յայտնի է որ ընթերցասիրութիւնը արդէն խիստ
թույլ և գրեթէ ոչինչ է ազգին մէջ, աշխարհաբար
գրքերն ալ շատ քիչ կը կարդացվին, ուր կը մնայ գրա-
բարը, և երբ այնպիսի արգելք մ'ըլլայ, որ մարդ աշ-
խարհաբար չը կարդայ ու չը գրէ, այն ատեն և ոչ իսկ
գրաբար կը կարդան ու կը գրեն, և մտքերուն իրա-
րու հաղորդվելը բոլորովին դադրելով՝ վերջին աստի-
ճան կուրութիւն մը կը տիրէ ազգին մէջ: Ահա այս
կերպ անխորհուրդ դրութեան մը վտանգաւոր ելքը:

Հոս երկու խօսք այս խնդրին վրայ:

Նախ՝ կարելի ալ ըլլար գրաբարը այս ճամբով տա-
րածել ազգին մէջ, գոնէ կէս կամ ամբողջ դար մը
հարկաւոր էր. մինչեւ այն ատենը հասնէր, մլտ-
քերը կոյր մնալու էին, և այս սերունդին մեղք չէր
որ կոյր ծնած կոյր մեռնէր: Արկրորդ՝ շատերը գրա-
բարի անձանօթ՝ միայն աշխարհաբար կը հասկընան, և

տարիքնին առած, հազիւ ապրուստնին կրնան ճարել, նորէն լեզու սովբելու ատեն չ'ունին և կը փափաքին աշխարհիս մէջ անցած գացածն իմանալ, նոր բան լըսել, սովբիլ ու զուարճանալ. և ինչ լեզուով ալ ըլլայ, կ'ուզեն կարդալ, մտքերնին պարարելու համար, միայն թէ՛ այն լեզուն իրենք հասկընան : Ի՞նչ խիղճ է, որ լուսաւորվիլ ուղօղ իմացականութիւն մը, զ'որ Մտուած պարգեւեր է, և որոյ ընթացքը մարդ իրաւունք չ'ունի արգիլելու, քանի որ մարդկային ընկերութեան կապ եղած ճշմարտութիւններուն դէմ չը գործեր, ի՞նչ խիղճ է, որ խաւարի մէջ պահել կ'ըստ պառնայ և կ'ուզէ մեռցընել այն իմացականութիւնը : Մենք այս խիղճը չ'ենք կրնար կրել, և հետեւաբար՝ և ոչ իսկ հաւնիլ այդպիսի միջոցներու որ հին բռնաւորական ատենէ մնացած կ'երևին, մանաւանդ՝ երբ կրնանք խելքով գտնել, որ այդ ճամբով ամենեւին անկարելի ալ է գրաբարը տարածել : Արչափ վտանգաւոր բան է, սանդուղին վարի աստիճանը չը կոխած՝ խիստ բարձրը ոստնուլ, որով կամ անկնիլ կործանիլ, կամ ելնել, բայց մէկ անդամը մնասելով : Ճիշդ այս օրինակիս նման է ահա, առանց ուրիշ միջոցի՝ մէկէն ի մէկ գրաբարը տարածել ուղելը, կամ այն է որ երկու լեզու ունելով, և ոչ մէկը գործածելի ընելու կը հասնինք, և հետեւաբար երկուքն ալ կորուսցընելով ազգային յառաջադիմութեան յոյսն ալ կը փճանայ, և կամ ինչ և իցէ գրաբար մը տարածելու ալ ըլլանք, յաւիտեան խեղ կը մնանք, երբէք գրաբարի ազնուութեան ու կատարելութեան վերին սահմանը չ'ենք կրնար կոխել, և ոչ իսկ վայելուչ ու պարզ գրաբար մը տարածել : Աւրեմն անհնար ըլլալով առ այժմ գրաբարը հասարակաց լեզու ընել, քննենք աշխարհաբար լեզուն :

3. Աշխարհաբարը նոր է և անմշակ : - Նոր և ոչ այնչափ ճոխ, վայելուչ ու յարգի . անմշակ , անկարգ և անկանոն : Նոր ըլլալը արգելք մը չէ գոնէ առ ժամս հասարակաց լեղ- ըլլալու . յարգի ու վայելուչ չ'ըլլալն ալ արգէն կախում ունի , կրնանք յարգել և յարգի ընել միանգամայն և հարկաւոր եղած վայելչութիւնն ու ճոխութիւնը տալ իրեն : Ասկէ զատ կարգ ու կանոն ալ կրնանք ընծայել , որով հասարակաց լեղ-ի մը երկրորդական յատկութիւնները տրված կ'ըլլանք աշխարհաբարին : Ար մնայ նայիլ՝ թէ ասոր գլխաւոր յատկութիւններն ալ ունի՞ , այսինքն կրնայ դիւրաւ գրվիլ և դիւրաւ հասկըցվիլ : Աշխարհաբար ըսելով ընդհանրապէս կ'իմանանք այն լեզուն , որ գրաբարէ տարբեր՝ ռամիկներու բերնի լեզուն է , և որ զատ զատ տեղեր , զատ զատ կերպ և ոճ ունի . սակայն այս ճշմարիտ է որ , թէ և տարբեր քաղքէ քաղաք , բայց ամեն քաղաք ալ ուր հայ ժողովուրդ կայ , և հայերէն կը խօսին , հոն երբէք գրաբար չը խօսվիր , այլ աշխարհաբարի զանազան տեսակներէն մէկը . ուրեմն եթէ այս տեսակները մէկ ըլլային , աշխարհաբար լեզուն ալ մէկ և ամենուն հասկընալի կ'ըլլար . այն ատեն հասկըցվելու դիւրութիւնը ունեցած կ'ըլլար , որ և հասարակաց լեղ-ի մը գլխաւոր յատկութիւններէն մէկն է : Գրելու դիւրութիւնն ալ արդէն ունի . ուստի այս ճամբով կը սրահսի՝ իր այլ և այլ տեսակները մէկ տեսակի մը վերածել :

Վանցին Պօլսեցոյն լեզուն լաւ չը հասկընար . Պօլսեցին՝ Վանեցոյն , Արեւանցին՝ Տուղայեցոյն և փոխադարձաբար , և այլն : Աւ այս լեզուի զանազանութիւնը ամեն քաղաք կը գտնվի , և կրնանք ըսել թէ մէկ հայաբնակ տեղէ մը մինչեւ միւսը 40 ոտք առնրվի տարբեր լեզու կը գտնվի : Արդ՝ ո՞ր տեսակը պէտք

է որոշել հասարակաց լեզու մը ձեւացընելու համար : — Հոս է մեծ խնդիրը :

Այժմ մեծագոյն մասին նայելու ըլլանք , որ և աւելի օրինաւորն է , Պօլսի աշխարհաբարը խօսողները համեմատաբար շատուր են , և ասկէ զատ Պօլսի հայերէնը , մանաւանդ գրութեան մէջ , աւելի մաքուր ու կոկիւած է , մինչդեռ գրսեցիներունը շատ բիրտ ու կոպիտ է : Բայց կրնայ ըսիլ որ Հայաստանի կողմերուն աշխարհաբարն ալ աւելի մօտ է գրաբարի . սակայն մենք կը կարծենք որ այնպիսի բոլորովին անկիրթ լեզու մը հասարակաց լեզու ընտրվելու անարժան է . իսկ թէ ըսի որ կրնայ կանոնաւորվիլ և բրտութենէ մերկանալ , կը պատասխանենք թէ մեր աշխարհաբարն ալ կրնանք ըստ կարելոյն գրաբարի մօտցընել , և իր աղաւաղ վիճակէն ազատել : Դարձեալ Պօլսի աշխարհաբարն ընտրելով , այս ալ կը շահինք , որ Պօլիս Օսմանեան տէրութեան մայրաքաղաքն ըլլալուն համար , հայաբնակ տեղերուն իբրեւ կեդրոնը սեպվելով , աւելի դիւրութիւն կ'ընծայէ իր խօսած աշխարհաբարը ուրիշ տեղեր տարածելու , որովհետեւ ամեն կողմէն բաղմաթիւ հայեր կուգան Պօլիս , և տարիներով կը կենան : Այս պատճառով երբ մեր խօսած լեզուն տարածելու ջանք ըլլալ սկսի , հոս յաճախօղ դըրսեցի հայերն ալ վարժելով մեր աշխարհաբարին , իրենց հետ Պօլսի հայերէնն ալ կը տանին իրենց երկիրը :

Բայց մինչեւ հոս եկանք , առանց միտալին միւս երեսն ալ դարձընելու . տեսնենք մեր աշխարհաբարին ունեցած անտեղութիւններն ալ :

Պօլսի հայերէնը՝ ինչպէս ուրիշ աշխարհիկ հայերէնները , շատ՝ թէ և միւսներէն նուազ , անկարգութիւններ ունի , և շատ ալ օտար ու մուրացածոյ ուձեր ու բառեր : Աւստի ամեն բանէ առաջ՝ այս ան-

տեղութիւնները վերցընել հարկաւոր է . Թ . լեզուին վայելչութեանը համար . ք . որպէս զի՝ ամեն տեղի հայ մէկ կարգի ու կանոնի տակ սովորելով , այն կարգով ու կանոնով գրէ ու խօսի և ուրիշ տեղերու աշխարհաբար գրված ու խօսվածն ալ հասկընայ :

Ի՞նչ ըլլալու է աշխարհաբարի մէջ մտնելու կանոններուն գլխաւոր պաշտօնը :

Միջառակ մեր համոզմանը համեմատ երկու խօսքով դնենք հոս .

Նախ՝ լեզուն յարդարել , օտար ու մուրացածոյ բառերէ , յանգերէ ու մասնիկներէ զտելով , ինչպէս կը զտեն արծաթը հողէն , և մեր հին լեզուին բնական եղած յատկութիւններն ու գեղեցկութիւնները , անոնք որ արդէն աշխարհաբարի մէջ սովորական եղեր են , կենդանի պահել և կատարելագործել . ք . որչափ կարելի է , ոճն ու շարադրութիւնը գրաբարի մօտցընել . ց . պարզել ու դիւրցընել . դ . ուղղադրել այնպիսի գրաբար բառեր որ աշխարհաբարի մէջ գործածելի են , բայց աղճատված . ինչպէս է յափել , ցայտել կամ ժայթքել բառէն ելած . և երկուքին նշանակութիւնը միացուցած . ջրել , ցրելէն . ինչպէ , անկանիլէն . արցոնի , արտսուքէն . և այլն :

Մյուս և ասոնց նման կանոններու վրա շինված համառօտ ու դիւրըմբռնելի քերականութիւն ու բառգիրք մը հարկաւոր է :

Վայց՝ այդպիսի դիւրին լեզու մը ընտրելով , ամեն մարդ , ով որ գրիչ ու թուղթ ունի , խելքին եկածը գրելու ձեռք կը զարնէ , և շատ մնասակար գրութիւններ երեւան կ'ելնեն , որոնք ընդհանուր ապականութիւն մը կրնան պատճառել : Մյուս ալ կրնայ ըսվիլ երբ ամեն ընդդիմութիւն յաղթվի : Իսկ մենք որ պատրաստ ենք այս մասին տրվելու ամենատկար ընդ-

դիմու թիւնն ալ քննու թեան առնելու , այդ խօսքը նոր
պատասխանի մը արժանի չ'ենք սեպեր . որովհետեւ
արդէն ինքիրեն ցրված կը կարծենք մեր մինչեւ հոս ը-
սածներուն մէջ . վասն զի եթէ հարկաւոր է հասարա-
րակաց լեզու , ի՞նչու աշխարհաբարը միայն վնասակար
կ'ըլլայ , երբ գրաբարն ալ , եթէ հասարակաց լեզու ընե-
լու ըլլանք , ամեն մարդ հասկընալով և գրելու կա-
րող ըլլալով , այն ալ կրնայ ունենալ իր անհամ ու վը-
նասակար պտուղները . բայց այս խորհրդածօղը սա ալ
կրնայ առարկել , թէ ազգը իր արդի վիճակին մէջ
բարին չարէն որոշելու կարողութիւն չ'ունի . ուստի
քանի որ դիւրութիւն ըլլայ գրելու ու հասկընալու ,
չոր ու վնասակար գրութիւններն ալ օգտակարներուն
հետ և անոնցմէ աւելի ընդունելի կ'ըլլան . իսկ ե-
թէ գրաբարը տարածել ջանանք , մինչեւ հասնինք
զ'այն հասարակաց լեզու ընելու , ազգն արդէն հարկաւոր
եղած իմացականութեան ոյժը ստացած կ'ըլլայ և
չը խաբւիր . ասոր պատասխան , կը հարցընենք , թէ այս
իմացականութեան ոյժը ի՞նչպէս ստանալու է ազգը .
չէ՞ որ ուսմամբ . և թէ ուսումը առանց ընթերց-
ման չ'ըլլար և ընթերցօղն ալ գրաբար չը հասկընար ,
ուստի առնու իմացականութեան ոյժ . յայտնի է որ հոս
դարձեալ աշխարհաբարը հարկաւոր կ'ըլլայ : Իսկ աշ-
խարհաբար լեզուն գրութեան լեզու առնելով՝ ծա-
գելու վնասին առաջն առնուլը ուրիշ կերպով չ'ըլլար ,
բայց եթէ առանց Պատրիարքի և Ազգային Ժողովի հրա-
մանին գիրք կամ ինչ և իցէ գրութիւն չը տպվելով ,
ինչպէս մինչեւ հիմա ալ աս է կանոնը . որովհետեւ ե-
թէ ուրիշ կերպով , այսինքն գրաբարը հասարակաց լեզու
ընելով , այս անտեղութիւնը վերցընել ուղենք՝ կը խաբ-
վինք , վասն զի ով որ ազգին մէջ գէշ մտքեր կ'ուզէ
տարածել , մեր կամքին և որոշմանը հակառակ կըր-

նայ դարձեալ աշխարհաբար գրել և ուղածն ամենուն
հաղորդել: Աւրեմն համազօրինք որ բնաւ չենք սխալիր
աշխարհաբարը հասարակաց լեզու- ընտրելով. մանաւանդ
մեծ օգուտներ ալ կրնանք քաղել անկէ:

4. Նայց այդպիսի նոր լեզու մը, զոր տգիտու-
թիւնն ու գերութիւնը մտուցեր են ազգին մէջ, և
որ սակայն դժբաղդաբար խոշոր արմատներ ձգեր է,
այսպէս կանոնի տակ դնելով, գուցէ ոմանք գայթակ-
ղին, և այս մեր միամիտ առաջարկութեանը ընդդի-
մանան. պատճառ բռնելով՝ թէ այս ճամբով մեր հին
լեզուն, գրաբարը, բողոքովին անգործածելի ընելու
վտանգը կը դիմենք: Այլ մենք հակառակը կը կարծենք.
մեր յայն այն է, որ այսպիսով քիչ քիչ գրաբար լեզ-
ուին ոճերը մտցրնելով աշխարհաբարին մէջ և բա-
ռերն ալ իրենց աղաւաղ կերպարանքէն մերկցրնելով, և
հին ձեւերնին և ոյժերնին տալով, կրնանք օր մը ան-
զգայաբար հասնիլ գրաբարը հասարակաց լեզու- ընելու:
Աշխարհաբարը որ գրաբարին այլանդակ վիժածն է,
մեր առաջարկածին պէս կոկված ու կանոնաւորված
միջնորդ լեզու մը ըլլայ գրաբարին ու ռամկօրէնին
մէջ, երթալով իր բնիկ ձեւն առնու. այսինքն լեզուի
կարգ մտնէ իր ճնօղին կատարելութիւնները ստանա-
լով. որն որ մեր նախնիքներուն և հաւանականաբար
առաջին մարդերուն և Աստուծոյ իսկ խօսած լեզուն է:

Աշխարհաբարը՝ հիմա այնպիսի յետախաղաց վիճա-
կի մը մէջ է, որ ետ ետ քշվելով, գրաբարէն հեռա-
նալու եւ բողոքովին խանգարման վիճը անկնելու վրա
է, և կը վախցըվի որ օր մը գահավիժի այն վհին մէջ,
եւ այն ատեն վերականգնելն անկարելի ըլլայ. մենք
այնպիսի ճամբու մը վրա կ'առաջարկենք հաստատել
զ'այն, որ փոխանակ ետ ետ երթալու, առաջ ընթա-
նայ և գրաբարին ճոցը դիմէ:

Հասարակութեան ու մանկութեան հարկաւոր եւ
 քտակար եղած գրքերը աշխարհաբար տպվին, ինչ-
 պէս է դասագրքի համար շինված պատմութիւն մը .
 որ և իցէ արհեստի կամ գիտութեան մը ուսում, ա-
 սով հասարակութիւնն ալ իր յատուկ լեզուն ունե-
 նայ, անով կարդայ, անով խօսի, անով գրէ, աշխար-
 հաբարն ըլլայ ամենուն ուսանելու լեզուն, գրաբարը
 երկրորդական դաստիարակութեան մէջ սովորվի :

Այսքան խօսքերէ ետքը կը կարծենք որ մեր առա-
 ջարկութիւնը գայթակղութենէ և կերպ կերպ կար-
 ծիքներէ ազատ կը մնայ, և մեր բուն դիտաւորու-
 թիւնն ալ յայտնի կ'իմացվի, որ է (ամփոփենք մինչև
 հոս ըսածնիս) նախ՝ այն որ մտքերը դիւրութեամբ ի-
 րարու հաղորդվելով, բարին ամենուն հաճոյական ըլ-
 լայ և տարածվի. ք. ուսումնական յառաջագիմութիւ-
 նը դիւրաբայլ ընթանայ ամեն կարգի ազգակիցներու
 մէջ, և քանի մը վարդապետներու ու գիտուններու
 քով չը սահմանվի. ց. քչիկ քչիկ աշխարհաբարը ընտել-
 ցրնէ մեզի գրաբար լեզուն, ամենէն առաջ վարժե-
 ցրնելով զ'մեզ զուտ և անխառն հայերէն մը խօսելու
 ու գրելու :

Այսպիսի յոյսերով միայն՝ մեր այս ազգասիրական
 և ուսումնասիրական առաջարկութիւնը կը դնենք ազ-
 գին լրութեանը առջեւ, և խնդրելով իր քաղցր ախ-
 նարկութիւնը և ուսումնականներու անաչառ դատաս-
 տանը կը փափաքինք որ օր առաջ այսպիսի շահաւոր
 գործ մը գլուխ ելնէ ուրիշ ազգօգուտ ձեռնարկու-
 թիւններու հետ :

ՁԿ

